

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliæ Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

107. An attritio sufficiat ad justificationem in Sacramento ex solo motivo
timoris, & non amoris? Et notatur, quod qui detestatur peccata ob
ægritudinem, infamiam, nimiam paupertatem, prout à Deo ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76393](#)

peccatum illud censetur sufficienter retractatum, ut remittatur.

4. Nec obstat argumentum Patris Pallavicini, quod ex nostra sententia sequeretur quod ex vi Sacramenti nunquam peccata venialia remitterentur: nam respondeo cum Suar. *disp. 11. scilicet 3. n. 18.* qui non putat ullum inconveniens, quod peccatum veniale; quando de illo fit confessio, nonquam ita tollatur per absolutionem, quia sit iam prius expulsum per attritionem: fatis enim putat, quod aliquando peccata venialia tollantur simul cum mortalibus in homine tantum attrito; nam hic effectus fatis ostendit claves per se vim habere ad tollenda peccata venialia, quando dispositio penitentis per se sola non sufficit. Unde (inquit Suanus) accidentiarum esse, quod in homine iusto supponatur ablata per condignam satisfactionem, atque absolutionem: id enim non tollit veritatem formae. Aliam responsione adducit Dicastillus, & latè Amicus *suprà num. 39.*

5. Dicendum est itaque, peccatum veniale remitti per actum attritionis: quin addunt Suarez, & Coninch sufficere, ut haec attritio sit virtualis inclusa in aliquo opere bono; factio cum intentio imperandi remissionem peccati venialis: quia talis intentio imperandi à Deo veniam, includit virtualem displicantiam peccatorum. Fundamentum est, quia minor penitentia requiritur ad remissionem venialis, quam mortalis; alioquin nullum fore dicserem inter veniale, & mortale: ergo si contritus est necessaria ad remissionem mortalis extra Sacramentum, minor penitentia sufficiet ad remissionem venialis: ergo sufficit attritio etiam virtualis. Sed amicus in *Curs. Theol. tom. 8. disp. 6. scilicet 3. n. 28. 29.* & 30. probat ad remissionem peccatorum venialium extra Sacramentum non sufficere attritionem virtualem, sed requiri attritionem formalem.

6. Observandum est tamen hinc, inter propositas sententias, medianam extare, scilicet non sufficere quancumque attritionem, sed aliquam, illam scilicet, que oritur ex imperio charitatis, aut illam, que talis sit, ut fervore suo adequet gravitatem talis peccati venialis. Et hanc sententiam tenet Eminentissimus Lugo de Paniente, *disputat. 9. num. 29. cum seqq.* Sed ea, que in ejus favorem adducit Cardinalis, refellit Dicastillus, *ubi supra num. 412. cum seqq.*

7. Sed an alia opera bona iusti distincta à contritione, dilectione Dei, & attritione sufficient ad remissionem venialium?

8. Qui negant attritionem iusti sufficere ad remissionem venialium, potiori ratione negabunt, alia opera, quia non tam expressam retractionem continent, posse id præstare; ideo auctores relati pro parte negativa in praecedenti parte dubitationis, etiam in hac negant.

9. Verum oppositam sententiam tuerit Dicastillus *n. 416.* qui citat Suarez, & cum eodem etiam sentit *n. 418.* quemlibet actum meritorium sufficere, dummodo ab operante referatur ad effectum obtinendi veniam peccati venialis: tunc enim ille actus sub ea intentione virtualem includit displicantiam venialis.

RESOL. CVII.

An attritio sufficiat ad justificationem in Sacramento ex solo motivo timoris, & non amoris?

Et notatur, quod qui detestatur peccata ob agritudi-

nem, infamiam, nimiam paupertatem, prout à Deo infligi solent propter peccata, veram attritionem conciperet.

Et docetur, quod quando quis iterum confitetur peccata jam confessa, non est obligatus ad novum actum doloris, vel attritionis.

Et quod dispositus ante confessionem cum dolore peccatorum non indiget renovatione doloris, quando acta confitetur.

Et quid est sentendum de illo, qui addit aliquod peccatum statim post absolutionem? Ex p. 11. tr. 8. & Msc. 8. Ref. 43.

S. I. *N*egativam sententiam docet Pasqualis. *Sup. hoc lo in Theol. mor. tom. 2. disp. 7. 8. scilicet 1. n. 6. ge doctri- ubi ait enim: veram attritionem non posse provenire *Re. & S.* qui affligit *fuit induc a anno. po ma & tem da § Non dom. d. ho Jus Ref.**

*ubi ait enim: veram attritionem non posse provenire ex solo timore, sed debere provenire ex aliquo amore Dei. Probatur. Attritio, ut sit vera attritio debet excludere voluntatem peccandi, ut definit Trident. *scilicet 14. c. 4.* sed quando ex pure timore, & non ex amore Dei, non excludit, ergo. Minor probatur: voluntas peccandi non excluditur nisi per averionem à peccato. Non potest autem quis averti à peccato, nisi aliquo pacto se convertat in Deum, & non potest se convertire nisi per amorem, ergo. Dices ex ibidem: id esse verum de amore, quando displicet sola pena; non autem quando displicet etiam peccatum. Contra peccatum non displicet, nisi sub ratione mali, atque adeo solum ratione boni; ex cuius amore oritur displicantia. Ergo quando displicet ex solo timore peccata, displicet solum ex amore boni creari, quo privat peccata; ergo ex amore, qui non rectificat voluntatem, tunc solum rectificetur, quando se convertit in Deum. Confirmatur si peccatum displiceret ratione peccata damni, seu privations visionis Beatae, jam displiceret ratione amoris ultimi finis, atque adeo attritio oritur ex amore Dei. Ita Pasqualius, qui pro hac sententia adducit Valent. Valq. quibus ego addo Patrem Sfort. Pallavicin. *in assert. Theol. lib. 7. c. 12. n. 144. cum seqq.* Nam at ipse, videtur summe incongruum, ut cum Deus statuerit neque conferre habitum fidei adulto sine praecedenti actu fidei, neque spem sine praecedenti actu spei, velit tamen conferre charitatem sine praecedenti actu charitatis. Porro Trid. dicit, justificatio nem esse renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae, & donorum, unde homo ex iusto sit iustus, & ex inimico amicus; ut non voluntarii sit amicus qui nullo modo amat. Et certe cum ad amicitiam requiratur, ut alteri afficiatur in ratione finis, cui non potest esse dispositus ad amicitiam divinam, qui nullum talen effectum habet erga Deum. sanè in peccato præcipua malitia, quam agnoscunt S. Thomas, & ceteri Scholasti ci, est averio à Deo in ratione finis, cui sub qua ratione ipse est optimus, & magis meretur amorem quam sub quacumque alia ratione, hoc est quatenus est bonus nobis: ergo peccatum non debuit deleri, nisi per oppositam conversionem ad eundem Deum, tāquam ad finem cui, ac proinde per actum amoris.*

4. Confirmatur hæc ratio, quis enim putaret congrue dispositum ad impetrandum non solum veniam, sed amicitiam Principis ejus offensorem, qui sic peteret veniam, displicet mihi quod te offendirim, ex quod metuam à te puniri. Cæterum de tua displicantia, & de tua averione gratia sui nullum affectum habebo? Porro sub hac forma se offerret Deo quicunque peccator in confessione, qui penetrerit ex solo motivo metus.

3. Ideo Concilium Tridentinum docet quidem *scilicet 14. c. 4. & can. 5.* Attritionem quæ disponit ad justifi-

justificationem in Sacramento communiter concipi ex terro poenarum, sed nunquam dixit eam posse esse ex hoc tantum motivo: Inde cum affirat exemplum Nivisitarum, à quibus improbabile est imputatam esse justificationem sine illo charitatis affectu. Concilium loqui non tam de ipso affectu attritionis formalis, quam de illo primo motivo per quod incipimus disponi ad attritionem; in qua tamen aliud perfectius motivum includatur. Hæc Paulavicius qui postea num. 150. subdit, neque ex hac doctrina requirente motivum amoris ad attritionem in Sacramento requisitam redditur, aut difficultis aut valde incertus valor confessionum, quæ communiter sicut bona fide à Christianis. Id enim si seque- reatur, potius à nostra sententia recederemus. Nil quippe nobis aedē compertum in istis questionibus, quā spēcāre ad generalē providentiam Dei Redemptoris, ut pharmaca ab eo instituta pro reparatione nostræ naturæ, profint communiter illis à quibus bona fide usurpantur, nec ullus qui damna- tur possit obtendere probabilem ignorantiam, ratione cuius non adhibuerit media necessaria ad animæ sanitatem. Ceterum negamus prædictam sequela- lam quæ enim est qui serio concipiens Deum, cuius nomine intelligimus ens summè bonum, & summè nobis beneficium, ad eumque confugiens, tanquam ad justitiam, & misericordiam fontem, & paratum reconciliare sibi suis inimicos, eoque in filios adoptare, non excutitur ad aliquem amorem ipsius, ac proinde ad aliquam displicentiam quod tantam bonitatem offendit? At simul cum hoc affectu ille qui accedit ad confessionem detestatus peccata præterita, & futura ex documentis quæ afferuntur, ergo præferit amicitiam Dei omnibus oppositis tam præteritis, quam futuris. Ita ille. Cui addit Henriques 1.4. c. 26. littera B, cum Sylvio in 3. partem Divi Thomæ supplement. q. 5. art. 3. partit. 7. docet Leander eam solūm attritionem sufficere quæ includat etiam aliqualem, licet debilem dilectionem Dei super omnia.

4. Sed contrariant sententiam tenet Joannes Praepositus in 3. part. Divi Thomæ quest. 76. art. 2. dub. 11. num. 71. assertit enim attritionem sufficere quod aliquis modo resipiciat eum quatenus potest infligere penas Itaque sufficit ut attrito sit ex puro timore, idem docet Joseph Augustinus in brevi notitia de Sacram. pœnit. n. 17. Gaspar Hurtadus de Pœnit. diffut. 6. difficult. 5. Hieronymus Llamas in Exodo part. 2. cap. 2. §. 1. Abellus in medulla Theologie tom. 2. cap. 5. fed. 8. Ylambert. tom. 2. de Sacram. Pœnit. diff. 12. art. 1. Unde ex Fagundez Pater Tamburinus opus. de confess. cap. 1. §. 6. num. 56. docet, actum attritionis esse hujusmodi: Pœnitent me de meis peccatis, quia per illa Deus me beatitudine privare potest, vel multis malis temporalibus vel æternis affligere, vel quia per illa anima mea coram Dei oculis deturbatur, & propono emendationem in futurum. Amicus in cur. Theolog. tom. 8. diff. 3. fed. 4. num. 6. 3. sic ait: Ominus contritus proginitur ex timore filiali erga Deum, non autem attritio, quæ esse potest ex timore servili.

5. Et quidem nominatum contra Sylvium, ubi supr., insurgit Eminentissimus Cardinalis Lugo de Sacram. pœnit. diffut. 5. fed. 9. num. 133. ubi sic ait: Tota ergo difficultas hujus rei est in distinguenda attritione à contritione perfecta, quidam enim eam distinguunt per minorem intentionem vel du rationem alij per acceptationem divinam; alij ex eo, quod idem actus prout informatur à gratia sit attritio, que omnia bene impugnat Suarez ubi supr., qui cum communi Theologorum docet distinguere duos actus penes ordinem ad motiva diversa.

nam contritio est dolor de peccatis propter Deum summè dilectum: attritio vero est dolor propter alia motiva, quod ex supradictis facile constat.

6. Sed quæ sunt hæc motiva attritionis, communiter reducuntur ad duo capita, scilicet ad metum gehennæ, & pœnarum, & ad turpitudinem peccati. Nam hæc duo expressit Tridentinum ubi supr., agens de motivo propter quod communiter concipiatur attritio. Et quidem omnia motiva facile ad hæc duo possunt reduci: Nam desiderium beatitudinis, vel aliorum donorum videtur comprehendendi sub timore gehennæ, & pœnarum; idem enim esse videtur timere parentiam aliquius boni, ac desiderare illud. Deinde quæcumque alia malitia propter quam detestemur peccatum, videtur comprehendendi in turpitudine peccati, omnis ergo attritio est propter metum pœnarum, vel propter peccati turpitudinem.

7. Huic communī doctrinā se se opponit iterum Franciscus Sylvius q. 1. suppl. art. 3. ubi docet, eam solūm attritionem sufficere cum Sacramento, quæ includat etiam dilectionem Dei super omnia, licet debilem, & imperfectam, quam dicit cum Sacramento, quando ejus susceptionem excludit necessitas. Hæc tamen sententia est contra omnes Theologos, & contra Tridentinum ubi supr., nam ibi aperte dicitur, attritionem de qua agebatur, & de qua dicitur sufficere cum sacramento, hanc ipsam non sufficere sine sacramento, hæc enim sunt verba Concilij: *Et quæcumvis sine Sacramento pœnitentia de se ad justificationem perducere peccatorem nequaerat*. Tamen cum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentia impetrandum disponit. Condistinguit ergo Concilium attritionem, quæ sufficit solūm cum Sacramento, ab ea dispositione, quæ sufficit sine Sacramento. Nunc ergo inquirō ab illo Auctore, de qua dispositione loquatur. Cum petit amorem Dei super omnia. Si enim loquitur de dilectione imperfecta, quæ non sufficit sine Sacramento, malè concedit postea in casu necessitatis justificare sine Sacramento. Si vero loquitur de dilectione perfecta, falso dicit hanc semper requiri cum Sacramento. Hæc enim etiam extra Sacramentum sufficit. Et Concilium aperte docet, aliquam dispositionem, quæ nunquam sine Sacramento sufficit, sufficere cum Sacramento. In quounque ergo sensu loquitur contra Tridentinum. Ita Lugo, qui postea alia pulchra afferit ad hanc sententiam firmandam, quæ etiam nominat contra Sylvium tenet Leander de Sacram. tom. 1. tr. 5. quest. 12. ubi sic ait: eam solūm attritionem sufficere, quæ includat etiam aliqualem licet debilem dilectionem Dei super omnia. An attrito habita ob metum solūm gehennæ, & pœnarum, vel ob turpitudinem peccati sufficiat ad recipiendum effectum Sacramenti Pœnitentia? Negat Sylvius, sed certissime respondeo eam solūm sufficere adhuc nulla intercedente dilectione Dei super omnia, quia id expresse docet Concilium Trident. seq. 14. c. 4. & universi Theologi. Unde opinio Sylvij pluquam improbabilis confenda est. Et satis sit circa præsentem difficultatem Doctorum opiniones adduxisse.

8. Notandum est tamen obiter, quod qui detesta- sup. his lega-
retur ex Granado peccata ob ægritudinem, infamiam, doctrinam
nimiam paupertatem prout à Deo infligi solent,
propter peccata, veram attritionem conciperet; cu-
jus tamen objectum formale non erunt prædictæ per totum
pena; quippe, quæ sunt aliquod malum; sed bona
illis opposita nempe salus, honor, divitiae, non ut
cunque considerare, sed quatenus Deus ea latgitur
in premium virtutis, & prout ad beatitudinem
conducere possunt, & interdum solent, & hæc om-

O 4 nia

nia docet Cardinalis Lugo ubi supr. n. 140. Granadus in 3. part. contro. 7. tr. 2. diff. 8. sect. 1. num. 5. Leander de Sacram. tom. 1. tract. 5. diff. 6. quest. 14. qui citat Hurtadum, Coninch, Ochagaviam, Suarez, & Llama; quibus adde Tamburinum opus. confess. c. 1. §. 4. num. 11. Reginaldum tom. 1. lib. 8. num. 4. & Varinum in serm. Gregor. part. 1. regul. 4. Josephus Augustinum in brevi notitia de Sacram. num. 5. 7. & tandem Lessius in 3. part. D. Thom. q. 1. quid sit contritio, dub. 5. num. 1. 8. sic ait: Dico quinto, an prima species attritionis, cum Sacramento sufficiat, non est certum; satis tamen probabile est sufficere: tenet Sotus diff. 1. 8. q. 3. art. 3. quod intellige, si malum illud tempora propter quod dolet, apprehendatur, tanquam à Deo infligendum, secus & in §. 2. & verò si apprehendatur ut malum mère humanum. Probatur exemplo Ninivitarum, quorum penitentia laudatur à Domino, & tamen timore eversionis urbis, & mortis temporalis penitentiam egerunt, ergo si quis eum tali penitentia accederet ad Sacramentum, consequeretur fructum Sacramenti. Confirmatur: quia hic dolor sequitur ex fide providentia, & Iustitiae divinae, & ex timore Dei tanquam ultoris peccatorum. Ita ille. Et tandem hic obiter pro consolatione aliquorum apponam verba Patris Remigij in tract. confess. tr. 5. c. 5. §. 14. n. 9. ubi me citato sic afferit: Quando uno se confessa folo de peccados ya confessados, no est obligado à hazer & in aliis particular acto de contritione, ó atritione, paro ser ejus not. & absuelto; Porque por el mismo caso que repite la melius, & confession, repite tambien la contritione y dolor de magis latè los pecados ya confessados, con que se abre puerta in Ref. 89. & para sollegar a muchas personas de temerosa conciencia, que se confiesan à menudo, y de los millos pecados, y nunca acaban de creer, que tienen dolor de sus culpas. Finalmente el que se dispuso para confessarsé y tuvo dolor de sus pecados, no necesita de renovarla en la misma confession, porque permanece actualmente el dolor quando el penitente no le retrata.

9. Lo mismo se dice del que buelve a confessarse de otro pecado, en acabando de recipir la absolucion, y lo suelen así practicar los confessores: quando confiesan a los enfermos que estan de peligro, que no da lugar para larga confession. Ita ille. Sed in istis casibus melius erit quod penitens renovet dolorem.

RESOL. CVIII.

An ad Sacramentum Pénitentie sufficiat attritio de peccatis ob malum temporale, &c. ubi plura de attritione?

Et an attritio ad Sacramentum Pénitentie sufficiens non debeat esse existimata contritio?

Et notatur, quod non est necessarium, ut attritio ad Sacramentum Pénitentie requisita antecedat confessionem, sed sufficit, quod antecedat absolutionem.

Et an ad effectum Sacramenti Pénitentie sit necessaria attritio omnium venialium?

Idem est quod dolorem de mortalibus antea legitimè confessi.

Et an sit habenda attritio, vel contritio de peccatis oblivioni traditis? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Resl. 1. 9. 3.

Sup. hoc pri. §. 1. Ob infamiam, v. g. vel ob nōcumentum ma doctrina cursim in Ref. 1. not. & in ea. O salutis, vel ob pénam, sive pecuniariam, sive corporalem, qua peccator damnatus est, vel dammandus à iudice humano, vel ob similia. Et ne-

gativè responderet Vasquez in 3. part. tom. 4. quest. dem §. 12. art. 1. dub. 3. Suarez diff. 2. sect. 2. & alij qui medium & bus adde Sylvium in 3. part. suppl. Div. Thoma in Ref. 1. in quest. 1. art. 3. in fine, alioquin tequeretur quod solis natura viribus posset peccator sufficienter se ult. disponere ad Sacramentum & Sacramenti effatum.

2. Mihi verò contraria sententia modo, quo infra, explicanda, etiam probabilis videatur, quam docet Aegidius de Coninch, & Petrus de Ochagavia, quos citat, & sequitur Galpar Hurtadus de Sacram. & suprad. 6. de pénitentia, diff. 5. ubi sic ait: Aliqui docent, & meritò, attritionem, & dolorem, peccatorum ob malum temporale cum respectu ad Deum, à quo immittit, aut immittendum est in penam, id est, dolorem de peccato, quia Deus ob illud immissit, aut immittit dictum malum (ut verò fieri potest, quia quocumque malum, quod non sit culpa, à Deo immittitur) sufficere ad effectum sacramenti Pénitentie; non verò ob malum temporale, ut aliunde eveniens, vel eventurum absque respectu ad Deum. Ratio prioris partis est, quia dolor ob malum temporale modo dicto respiciens Deum (qua ratione quodammodo est aternum, & ad alteram vitam pertinet) ex se non solum est honestus, sed etiam habet motivum, quod tantum est ad dolendum de peccato, & non ad dolendum de bono opere, & excludit effectum peccandi, quia Deus etiam eo malo puniri peccatum, & non opus bonum. Et confirmatur hæc ratio, quia dolor iste, ut sic, oritur ex displicientia, aut ex metu pénarum divinarum, quem Tridentinum supponit sufficere ad effectum hujus Sacramenti. Ratio verò superioris partis est, quia dolor ob malum temporale, ut non respiciens Deum ut puniturum, sed ut aliunde proveniens, quamvis possit esse honestus, habet tamen motivum, quod potest esse ad dolendum de bono opere; quia etiam opus bonum potest esse occasio talis mali, & ob id & se non excludit effectum peccandi, quod Tridentinum requirit in dolore, ut sufficienter disponat ad gratiam hujus Sacramenti. Ita Hurtado.

3. Notandum est tamen hic obiter. Primi contra Sotum in 4. diff. 1. 8. quest. 3. art. 2. Bellet, de potestat. Ecclesi. quest. 2. & Cordubam in Questionario Theologico quest. 2. quod attritio ad sacramentum Pénitentie sufficiens, non debet esse existimata contritio. Ita Paludanus in 4. diff. 19. q. 1. art. 2. Vasquez ubi suprà, dub. 2. Coninch de Sacram. quest. 6. 2. art. 1. dub. 2. & alij communiter.

4. Notandum secundò contra Petrum de Ochagavia de Sacram. tract. 1. de pénitentia, quest. 18. & contra Coninch à me * alibi citatum, non esse necessarium, quod attritio ad Sacramentum Pénitentie requisita, presupponatur, & antecedat confessionem; sed sufficit, quod antecedat absolutionem, etiam si tempore aliquo post confessionem eliciatur. Ita Hurtado loco citato diff. 1. o. & ego latius alibi.

5. Nota tertio ad effectum sacramenti Pénitentiae non esse necessariam attritionem omnium venialium, etiam si eorum fiat tantum confessio; quia in hoc casu sufficit dolor aliquorum, inq. unius tantum, quia unum peccatum veniale potest remitti sine alio. Et idem dicendum est quod dolorem de mortalibus antea legitimè confessi. Ita Hurtado loco citato, diff. 7. & ego alibi.

6. Sed si quatas hic incidenter, an habenda sit attritio, vel contritio de peccatis oblivioni traditis? Respondere affirmativè. Primi si penitentie generat peccasse meminerit, sed quæ, vel qualia peccata sunt oblitus. Aliud erit si nec in genere le peccasse meminerit.